

door: Theo Witte

Nederlands uit het dal

In het zojuist verschenen *Wij van de HBS* van Bouwman en Steenhuis bliken beroemd geworden oud-leerlingen terug naar de jaren zestig en zeventig. In hun herinneringen roemen zij opvallend vaak het academische niveau van hun docenten. De band tussen het academisch en middelbaar onderwijs was toentertijd vanzelfsprekend.

Zo herinner ik me uit mijn eigen studietijd in Groningen dat drie van de vier hoogleraren hun loopbaan waren gestart als leraar Nederlands. Ook was het gebruikelijk dat universitaire docenten meewerkten aan schoolboeken voor het middelbaar onderwijs. Vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw kwamen er scheuren in deze relatie. Er was geen werkgelegenheid meer voor docenten Nederlands, bovendien daalden de aanvangssalarissen en kreeg het beroep minder aanzien. De verslechterde beroepsperspectieven voor leraren Nederlands en de invoering van de Tweefasenstructuur (1982) leidden er in het universitair onderwijs toe dat men zich meer ging richten op onderzoek en andere beroepssectoren, zoals communicatie, journalis- tiek en uitgeverij, dan het onderwijs. Met de invoering van de Basisvorming (1993) en het Studiehuis (1998) versterkte de overheid haar greep op het middelbaar onderwijs en kregen de SLO, het Cito en onderwijskundigen het meer voor het zeggen. Dat leidde ertoe dat de academische neerlandistiek vervreemd raakte van het onderwijs. In de universitaire opleiding Nederlands, stelde Erwin

Mantingh onlangs in dit tijdschrift, bevindt het schoolvak zich inmiddels eerder aan de rand, dan in het hart van het studieprogramma.

HOE NEDERLANDS IS HET SCHOOLVAK NEDERLANDS?

De neerslag van bovengenoemde ontwikkelingen zien we terug in het curriculum van het schoolvak Nederlands waarin het steeds meer is gaan draaien om de instrumentele functie van taal. De eindtermen voor havo en vwo staan in het teken van mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden. Afgezien van literatuur zijn er geen kennisdomeinen gedefinieerd. Leerlingen moeten bij andere schoolvakken van alles leren over voedsel, bloedvaten, geschiedenis, evolutie, natuurwetten, chemie enzovoort, maar voor taal en communicatie is niets voorgeschreven. Slechts 13% van de bronteksten in de meest gebruikte schoolboeken voor de bovenbouw (*Nieuw Nederlands, Op Niveau* en *Talent*) kan gerelateerd worden aan de neerlandistiek (Drijfhout, Keus en Prinsen, 2016). De lees- en schrijfo opdrachten gaan over heel algemene onderwerpen zoals woede, het brein, geboortecijfers,

lezen, maar de vragen. Kan het nog schoolser? Gechargeerd gezegd is Nederlands een leeg vak. Uit de jaarlijkse discussie over het eindexamen blijkt dat de vakgemeenschap allerminst tevreden is met deze situatie. Gelukkig zijn er docenten Nederlands die met hun enthousiasme en eigen lesmateriaal het vak bezielen en een gezicht geven, maar ze staan vaak alleen en worden niet ondersteund door de eindtermen en leermiddelen. Ook de *alma mater* heeft hen laten zitten.

NEDERLANDS IN DE OGEN VAN LEERLINGEN

In 2016 enquêteerden studenten van de lerarenopleiding Nederlands bijna vijfhonderd leerlingen uit examenklassen. De resultaten geven te denken: 79% van de haviesten en 66% van de vwo'ers vinden Nederlands saai. De meesten vinden het vak niet interessant (71% havo; 67% vwo) en niet leuk (havo 64%; vwo 49%). Iets meer dan de helft van de haviesten (53%) beoordeelt Nederlands als een nuttig vak, maar bij de vwo-leerlingen ligt dit percentage aanzienlijk lager (36%). Uit een onderzoek van De Rooij en Jansen (2014) naar het academische imago van de schoolvakken kwam ook al naar voren dat leerlingen Nederlands samen met de moderne vreemde talen en ckv (cultuur en kunstzinnige vorming), vrijwel onderaan zetten, net boven gymnastiek. Niet alleen het academische imago van Nederlands is zorgwekkend, ook andere alfavakken hebben dus een laag aanzien. Het is algemeen bekend dat het 'prepakket' Cultuur en Maatschappij niet aantrekkelijk is voor de betere leerlingen. Zij worden vaak door ouders en schooldecanen ontmoedigd om dit profiel te kiezen. Waar in 2003/2004 nog 26% voor het C&M-profiel koos, is dat nu nog maar 11%. We kunnen dus gerust stellen dat de belangstelling van

leerlingen voor taal, communicatie, literatuur en cultuur in het onderwijs onvoldoende wordt aangewakkerd. Een teken aan de wand is dat in zeven jaar tijd het aantal eerstejaars Nederlands daalde van 505 naar 202. Dit in een tijdperk waarin de roep om academisch gevormde leraren steeds luider klinkt en er een groot tekort dreigt aan docenten Nederlands.

UIT HET DAL

Om het tij te keren, dient de band tussen de neerlandistiek en het schoolvak te worden aangehaald en de eindtermen grondig te worden herzien. Dit is niet alleen een zaak van de universitaire neerlandistiek, maar ook van het HBO: ruim 90% van de docenten Nederlands is daar opgeleid. Samen met docenten en ontwikkelaars van leermiddelen hebben ze de verantwoordelijkheid het schoolvak Nederlands de vakinhoudelijke impuls te geven die het verdient en nodig heeft.

In 2014 kregen zogenoemde Meesterschapsteams van het Regieorgaan Geesteswetenschappen de opdracht om de samenwerking tussen de Geesteswetenschappen en de alfavakken een nieuwe impuls te geven. Het Meesterschapsteam Nederlands bracht tweehonderd docenten, vakdidactici en vakwetenschappers samen die tot een opvallend eensegzinde slotsom kwamen. Die werd vastgelegd in het *Manifest Nederlands op school* (2016) waarin zich ook veel leraren Nederlands konden herkennen. De Meesterschapsteams zijn ook actief op het gebied van vakontwikkeling en onderzoek. Samen met docenten, vakspecialisten en vakdidactici zijn er dit jaar zes docentontwikkelteams (DOT's) gevormd die bouwstenen ontwikkelen voor een nieuw curriculum. Daarnaast kregen acht docenten Nederlands van het project Dudoc Alfa een promotiebeurs voor

onderzoek naar een actuele vakdidactische kwestie. Ook de universitaire neerlandici werken mee aan het herstel van de relatie en voorzien het onderwijs van rijke digitale hulpmiddelen zoals taalanon.nl, literatuur-geschiedenis.nl, lezenvoordelijst.nl en LitLab.nl. De Hogeschool Fontys verkrijgt het literatuuronderwijs met de website pratenoverromanfragmenten.nl. Onlangs werd voor docenten de nieuwsbrief *Neerlandistiek voor de klas* gelanceerd en publiceerde een nieuwe uitgever de methode *Kern Nederlands* waarin relatief veel aandacht is voor taal. Het zijn de eerste tekenen van herstel, maar er moet nog veel meer gebeuren.

Het dal waarin de Geesteswetenschappen en de alfavakken op dit moment zitten, doet denken aan de situatie waarin wiskunde en andere bètavakken twintig jaar geleden verkeerden. De ernst van de situatie moet niet worden onderschat en vraagt analoog aan de bèta's om een landelijk actieplan. OCW zou een commissie moeten installeren die de opdracht krijgt om inhoud, niveau en aantrekkelijkheid van de alfavakken te verbeteren en het profiel Cultuur en Maatschappij af te schaffen en te vervangen door een krachtig profiel Taal en Cultuur (of moderner Taal, Media en Cultuur). Voor de korte termijn hopen we er maar op dat de door staatssecretaris Sander Dekker haastig ingezette curriculumherzelingen zullen leiden tot eindtermen, examens en leermiddelen waar docenten enthousiast van worden. De leerlingen en studenten volgen dan vanzelf. ●

Dr. Theo Witte (1952) is vakdidacticus aan de universitaire lerarenopleiding van de Rijksuniversiteit Groningen, hoofdredacteur van lezenvoordelijst.nl en voorzitter van het Meesterschapsteam Nederlands, Letterkunde.

